

Helsedirektoratet
Postboks 7000 St.Olavs plass
0130 Oslo

Deres ref.: 2008008183
Vår ref.: 2010/4592
Dato: 21.03.13

Årsrapport 2012 Senter for samisk helseforskning

Senter for samisk helseforskning (SSHF) formål er å drive tverrfaglig og interdisiplinær forskning og utviklingsarbeid innen helse og levekår for den samiske befolkningen i Norge.

Hovedaktivitetene i 2012 har vært knyttet til datainnsamling i Senterets hovedprosjekt, SAMINOR 2, en helse og levekårsundersøkelse i områder med samisk og norsk bosetning. Trinn 1 ble sluttført i 2012. Det var en ren spørreskjemadel med totalt 45 000 utsendte spørreskjema. Mottak og behandling av spørreskjema ble i stor grad sluttført før årsskiftet. Samtidig med gjennomføringen av SAMINOR 2 trinn 1 begynte også planleggingen av datainnsamling i SAMINOR 2 trinn 2, en klinisk undersøkelse der befolkningen i ulike kommuner ble invitert til en lokal klinisk helseundersøkelse. Undersøkelsen inkluderte blodprøvetaking og andre kliniske mål. En pilot ble gjennomført i de to kommunene Skånland og Evenes høsten 2012 med ca. 50 % oppmøte. Planlegging av kliniske undersøkelser i de tre kommunene Karasjok, Kautokeino og Porsanger har også vært en sentral del av arbeidet høsten 2012.

Senteret leder også forskningsprosjektet Tannhelse i Nord. Det er et samarbeid med Tannhelsetjenestens Kompetansesenter for Nord-Norge (TkNN) og Finnmark fylkeskommune for å kartlegge tannhelsestatus i samisk befolkning i Finnmark.

Forberedelser til trinn 2 i prosjektet "Fra Bygd til By" og artikkelskriving har også vært en del av Senterets forskningsaktivitet.

Senteret hadde i 2012 tre fast ansatte (en professor, en teknisk administrativ og en administrativ ansvarlig), 5 forskere med veiledningskompetanse og 6 PhD stipendiater, hvorav en disputerte. Han er foreløpig tilknyttet Senteret (finansiert av UiTø) i påvente av ekstern finansiering. I tillegg er det ansatt en prosjektkoordinator for SAMINOR 2 og en tekniker på deltid i Tannhelseprosjektet.

I hovedsak sitter de ansatte ved Universitetet i Tromsø, men Senteret har også kontorer i Karasjok, ved Várdobáiki samisk senter i Evenes og ved Høgskolen i Kautokeino.

Virkomheten ved Senteret drives i samarbeid med en rekke institusjoner, Samisk nasjonalt kompetansesenter - psykisk helsevern (SANKS), Universitetssykehuset i Nord Norge (UNN), Høgskolen i Kautokeino, Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), Fram Senteret (Norsk Institutt for Luftforskning, NILU), samt andre institutter ved Universitetet i Tromsø (UiTø); Tannhelsetjenestens Kompetansesenter for Nord-Norge (TkNN), Finnmark fylkeskommune og Senter for Omsorgsforskning ved Institutt for Helse- og omsorgsfag.

I tillegg til de større prosjektene, SAMINOR 2, Tannhelse i Nord og Fra Bygd til By, omhandlet forskningsvirksomheten i 2012 også en rekke mindre prosjekter, hovedsakelig knyttet til PhD stipendiatene:

- **Reinsdyr som næringsmiddel; næringsstoffer og miljøgifter**
- **Etterlatteprosjektet**
- **SliCA - Survey of living conditions in the Arctic - Health and living condition among the sami and other indigenous peoples in the arctic,**
- **Samisk etnisitet og levekår**
- **Kulturkompetanse/ Kulturbegrep i helseforskning**

- **Etnisk diskriminering i relasjon til fysisk og mental helse i samiske bosetningsområder**

SAMINOR 2 er en oppfølger av den første befolkningsbaserte SAMINOR-undersøkelsen som ble gjort i 2003/2004. SAMINOR 2 er delt i to. Trinn 1 er en spørreskjemaundersøkelse til 45 000 personer i 25 distriktskommuner. Datainnsamling for trinn 1 ble avsluttet høsten 2012 med ca. 25 % deltakelse. Bakgrunnen for den lave totale svarprosenten er at de yngste aldersgruppene ikke har hatt stor deltakelse. Det er økende svarprosent i aldersgruppen over 40 år.

Trinn 2 er en klinisk del som vil foregå i 10 distriktskommuner. En pilot ble gjennomført i september/oktober 2012 i kommunene Skånland og Evens.

SAMINOR 2 har følgende hovedtemaer: Helsetjenesteforskning, Tannhelse, somatisk og psykisk helse, trygdemedisin, metabolsk syndrom/diabetes type 2 og kosthold og mattrygghet. Alle innbyggere i aldersgruppen 40 til 79 år inviteres til undersøkelsen uavhengig av etnisitet, men informasjon om etnisitetstilhørighet muliggjør etnisitetsspesifikke analyser.

De tre nordligste fylkeskommunene, Helse Nord, SANKS, Sametinget og HOD (ekstrabevilgning) har vært inne med finansiering av del 1. Del 2 har fått finansiering fra Det Regionale Forskingsfond, Helse Nord og HOD (ekstrabevilgning). I tillegg har betydelige beløp fra senterbevilgningen vært brukt, både til lønnsmidler og drift.

Fra Bygd til By

Formålet med studien er å se på hvordan demografiske, sosiale og kulturelle endringer påvirker individers evne til å beholde kulturell bakgrunn og tilhørighet. I tillegg vil undersøkelsen gi mer kunnskap knyttet til helse og levekårsrelaterte temaer i en fleretnisk befolkning i norske byer. Studien består av to hovedtrinn, der første trinn er en registerstudie gjennomført i 2011 og beskrevet i egen rapport. Andre trinn er en spørreskjemaundersøkelse. Alle forberedelser til denne ble gjort i 2012, men lang behandlingstid hos Regional Etisk Komite (8 mnd.) og Datatilsynet har forsinket utsendelsen. SSB må også inn i bildet, men kan først involveres når Datatilsynets svar foreligger. I mellomtiden er det gjort analyser på eksisterende forskningsfil som en del av trinn 1 og 2. Flere artikler er publisert.

Studien er finansiert av tidligere Arbeids-, administrasjons- og fornyingsdepartementet, nå Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) og Sametinget. I tillegg har Senterets egne driftsmidler muliggjort full finansiering.

Tannhelse i Nord

Finansiering fra Helsedirektoratet for 2012 gjorde det mulig å videreføre Tannpiloten fra 2010/2011 med planlegging av en omfattende tannhelseundersøkelse i utvalgte kommuner i Finnmark. I løpet av 2012 har koordinator for prosjektet blitt ansatt i 20 % stilling og forberedelser er ferdigstilt slik at datainnsamling kan starte i 2013. Tannhelse i Nord er et samarbeid med Tannhelsetjenestens Kompetansesenter for Nord-Norge (TkNN) og Finnmark fylkeskommune for å kartlegge tannhelsestatus i samisk befolkning i Finnmark. Dette er en videreføring av et pilotprosjekt som startet opp i 2010.

Prosjektet finansieres av Helsedirektoratet og Finnmark Fylkeskommune.

Reinsdyr som næringsmiddel; næringsstoffer og miljøgifter

Formålet er å øke kunnskapen om reinkjøtt som næringsmiddel både i forhold til næringsstoffer og miljøgifter. Dette har primært vært et PhD prosjekt der stipendiaten disputerte høsten 2012. Prosjektet har hatt en meget stor mediedekning og vært viet oppmerksomhet både i lokal og nasjonal presse.

Reindriftens Utviklingsfond (Reindrifftsforvaltningen) har finansiert prosjektet i tillegg til interne midler fra senterbevilgningen. Det er søkt videre finansiering som Post Doc.

Etterlatteprosjektet (samarbeid med SANKS)

Formålet er å undersøke hvilken type hjelp etterlatte ved brå død i Nord-Norge har fått fra det offentlige hjelpeapparatet, frivillige organisasjoner og sosialt nettverk.

- Hvilken forståelse har hjelpeapparatet av etterlattes hjelpebehov, hva blir konkret gjort overfor etterlatte og hvorvidt er kulturforståelse et aktuelt tema?
- På hvilken måte brukes tradisjonelle samiske normer og ritualer i sorgbearbeiding?
- Hvilke forhold ved samisk kultur og levestett har vært med på å styrke etterlattes evne til mestring?

Data er basert på intervju av de etterlatte og fullført i 2011. Flere artikler er under utarbeidelse i samarbeid med Nasjonalt folkehelseinstitutt divisjon for psykisk helse, Regionalt ressursenter om Vold, Traumatisk Stress og Selvmordsforebygging, fagteam selvmordsforebygging (RVTS Nord) og SANKS. Disputas er imidlertid utsatt til 2015. Helse Nord og Helse Finnmark står som finansører. Veileder er finansiert av sentermidlene.

SLiCA - Survey of living conditions in the Arctic - Health and living condition among the sami and other indigenous peoples in the arctic

Formålet er å studere samisk helse og levekår i utvalgte kommuner i Norge i et internasjonalt og komparativt perspektiv. Delprosjekt av det internasjonale forskningsprosjektet *Survey of Living Conditions in the Arctic – Inuit, Saami and the indigenous peoples of Chukotka* (SLiCA), et forskningsprosjekt på levekår og helse blant urfolk i Arktis. Datainnsamlingen i SLiCA har vært gjennomført ved bruk av intervjuer og spørreskjemaer.

Artikler fra dette arbeidet vil inngå i et PhD-arbeid til en av Senterets stipendiater. Stipendiaten er finansiert av UiTø. Veileder finansieres av sentermidler. Det planlegges disputas i løpet av 2013.

Samisk etnisitet og levekår

Formålet er å studere endringer i selvrapportert samisk etnisitet over tid (etter 1970) og studere i hvilken grad det kan påvises sammenhenger mellom levekårsvariasjoner og endringer i selvrapportert samisk etnisitet. Arbeidet er basert på SAMINOR 1 data koblet mot folketellingsinformasjon om etnisitet fra 1970. Dette er et stipendiatprosjekt finansiert av Norges forskningsråd. Stipendiaten er i gang med analyser og artikkelskriving. Prosjektet forventes avsluttet ved årsskiftet 2013/14. Veileder er fast ansatt på Senteret.

Kulturkompetanse/ Kulturbegrep i helseforskning

Formålet er å finne ut om kulturell tilpasning har betydning for terapeuters tilnærming til og forståelse av pasienten og om kulturell tilpasning og kulturelle aspekter har betydning for pasienters opplevelse av sin situasjon som psykisk syk og av å få hjelp fra psykisk helsevern.

Det vil benyttes kvalitativ metode med dybdeintervju av terapeuter og samiske pasienter. Det er en stipendiat på prosjektet som finansieres gjennom Helse Finnmark. Veiledning er finansiert av sentermidlene. Disputas forventes i 2014.

Etnisk diskriminering i relasjon til fysisk og mental helse i samiske bosetningsområder

Overordnet mål med dette prosjektet er å videreføre forskningen om selvopplevd diskriminering og helse fra den første SAMINOR studien i 2003/2004 og studere hvilke andre faktorer som er forbundet med opplevd diskriminering og negative helsekonsekvenser. Prosjektet er et 3-årig Post Doc prosjekt og finansieres av Helse Nord.

Vitenskapelig produksjon og kommunikasjon

Senteret har i løpet av 2012 en betydelig vitenskapelig produksjon (se vedlagte publikasjonsliste) i tillegg har senterets prosjekter vært presentert en rekke ganger både i aviser, radio og tv. Den vitenskapelige produksjonen vitner om høy aktivitet knyttet til helseforskningstematikk i nordområdene og den samiske befolkningen spesielt. Samtidig fremkommer det at senterets ansatte også har forskningssamarbeid på høyt internasjonalt nivå relatert til den enkelte forskers tematiske felt. Senteret hadde en disputas i løpet av 2012.

Erfaringer så langt og utfordringer fremover

Finansiering av forskning - Senteret har som mål å drive tverrfaglig forskning og er i helt avhengig av ekstern finansiering. Erfaringer fra 2012 er at tverrfagligheten i Senterets forskning på urfolk er en styrke i forhold til nettverksbygging. Utfordringen kan være å nå opp i konkurranse om forskningsmidler når det konkurreres mot mer tematisk spesifikke forskningsmiljøer.

For å gjennomføre den store studien Saminor 2 med spørreskjemadel og klinisk undersøkelse trengs finansiører som kan bidra med større beløp. Klinisk del av Saminor hadde opprinnelig en kostnadsramme på ca. 24 millioner fordelt på 4 år. I løpet av 2012 ble det gjort endringer i personalbiten. Opprinnelig plan var å ansette teknikere som skulle reise rundt til alle kommunene og gjennomføre undersøkelsen. Senteret endte til slutt på en løsning der det ansettes lokalt personale i hver kommune. Det reduserer risiko, ansettelsestid og boutgifter. I tillegg ble en del av tannhelseundersøkelsen tatt ut til fordel for eget prosjekt. Ny kostnadsramme for klinisk ble dermed redusert til ca. 17 millioner. I 2012 dekket Senteret en del lønnskostnader i tillegg til å overføre 630 000 direkte til drift av SAMINOR 2. Regionale Forskningsfond, Helse nord og SANKS bidrar med totalt ca. 27 %. Verken NFR eller Tromsø forskningsstiftelse yter bistand til innsamling av data. Det er søkt midler hos Universitetet i Tromsø og Sametinget. I tillegg vil det bli søkt midler hos Sparebank 1 Nord-Norge. Udekket behov på SAMINOR 2 klinisk er på 1,9 millioner i 2013.

Stabilitet og forutsigbarhet for Senteret - En stadig økende andel av Senterets bevilgning blir bundet opp i lønnsmidler. Det skyldes økt forskningsaktivitet og mange gjennomførte doktorgrader, delvis finansiert av Senteret. Siste 7 år er det gjennomført 9 disputaser.

Avtalen mellom Helse- og omsorgsdepartementet og Universitetet i Tromsø om Senter for samisk helseforskning er fortsatt ikke på plass. Som en konsekvens er heller ikke faglig ledelse av Senteret avklart. I dag er det en person som ikke jobber ved/har tilknytting til Senteret som står med den formelle faglige ledelsen. I det daglige ledes Senteret av et team bestående av fast ansatt professor, en seniorforsker tilknyttet Senteret i 70 % stilling og administrativ ansvarlig. Dette er ikke optimalt og påvirker Senterets langsiktige strategiplan.

Regnskapsoversikt Senterbevilgning (A21290)

Resultat fra 31.12.11	-431 340	ekstrabevilgning til SAMINOR 2 gitt i 2011, overført til 2012
Ekstrabevilgning HOD	500 000	ført til eget prosjekt for ekstrabevilgning fra HOD (A21391)
Bevilgning fra HOD (A21290)	-5 300 000	
oppgjør frankeringsmaskin/porto	-45 878	(Solgt frankeringsmaskin og refundert utestående sum porto)
Justering andre kontoer	-3 904	
	-5 281 122	

Konto	Beløp	% av total
5000-5999	2 464 588	46,67
6000-6999	258 444	4,89
7000-7999	136 241	2,58
9000-10000	2 421 850	45,86
Totalsum	5 281 122	100,00 %

Resultat SSHF pr. 31.12.2012 **0,06**

Kommentarer til kontogruppene

- 5000-kontoer: lønnsmidler
- 6000-kontoer: Drift kontor Karasjok og Várdobáiki - 200 000
generell drift - 60 000
- 7000-kontoer: Reiser i tilknytning til Senteret
- 9000-kontoer: Dekningsbidrag (drift av alle ansatte) - 765 000
Overføring til prosjekter ved Senteret:
Rein som næringsmiddel - 600 000 (disputert i 2012)
SAMINOR 2 klinisk (A21390 regionale forskingsfond) 100 000
SAMINOR 2 klinisk (A21393 ekstrabevilgning HOD) 530 000
Samisk etnisitet og levekår 450 000 (forlenge stipendiatperiode)

Bevilgningen fra HOD (grunnbevilgning + ekstrabevilgning) utgjør ca. 49 % av Senterets totale bevilgninger i 2012 mot 56 % i 2011

Regnskapsoversikt ekstrabevilgning fra HOD (A21391)

Resultat fra 31.12.11	-500 000	ekstrabevilgning til SAMINOR 2 gitt i 2011, overført til 2012
Ekstrabevilgning HOD	-1 200 000	ekstrabevilgning til SAMINOR 2 gitt i 2012
Fra SSHF	-528 870	Overføring fra Senterbevilgningen A21290
	-100 000	Inngangsbillett SAMINOR 2 spørreskjema fra eksterne forskere
	-2 328 870	

Konto	Beløp	% av total
5000-5999	1 218 843	44,98
6000-6999	1 127 312	41,60
7000-7999	17 579	0,65
9000-10000	346 033	12,77
Totalsum	2 709 767	100,00

Resultat A21391 pr. 31.12.2012 380 897

5000-kontoer: Lønnsmidler teknikere SAMINOR 2 klinisk pilot Skånland/Evenes + prosjektkoordinator
6000-kontoer: SSB; kopling, utsendelse og noe trykking av spørreskjema SAMINOR 2 del 1 - 867 000,-
Spørreskjema, konvolutter, brosjyremateriell SAMINOR 2 klinisk - 210 000
Laboratorieutstyr SAMINOR 2 klinisk, ca. 50 000,-
7000-kontoer: Reise Prosjektkoordinator og reisekostnader i forbindelse med SAMINOR
9000-kontoer: Dekningsbidrag (drift) i samsvar med lønnsmidler

Vedlegg:

- 1 Publikasjonsliste for Senter for samisk helseforskning 2012